

УДК 37.013

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-86-94>

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У КАНАДІ

О. І. Козьменко

ORCID 0000-0002-7063-2324

Статтю присвячено характеристиці полікультурного виховання в Канаді. Ця країна має унікальний досвід у створенні умов для благополучного існування представників багатьох народів. Сприйняття Канади як багатокультурної нації частіше пов'язане з імміграційними рухами, проте головним фактором утворення країни стали відносини між двома етнічними групами: англоканадців та франкоканадців, які взаємодіяли з представниками перших націй, інуїтами та іншими етнічними групами. Різниця у етнопсихологічних властивостях і, в той же час, тривале співіснування в єдиній державі зумовило появу і розвиток спільних рис, які відзначають представників різних етносів як канадців в національному сенсі. Уряд Канади, громадськість, педагогічна спільнота знаходять позитивні рішення для розв'язання можливих протиріч і виховання молодого покоління в душі національної єдності.

У статті проаналізовано мету та завдання полікультурного виховання школярів Канади. Показано інструменти реалізації цих завдань у закладах освіти і наголошено на ролі культурного і духовного розвитку молодшої людини. Як частину полікультурного виховання, окреслено педагогічні умови формування національної ідентичності, національної єдності, толерантності, любові до своєї батьківщини тощо. У процесі полікультурного виховання значну роль відведено ознайомленню школярів з культурною спадщиною перших націй, формуванню толерантного ставлення до представників інших етносів.

Стаття наголошує на ролі школи у вирішенні проблем представників етнічних меншин, які мають труднощі з навчанням. Зважаючи на актуальність даної проблеми для України, в якій існують нерозв'язані питання полікультурного виховання молодого покоління, досвід Канади в цьому плані виявляється актуальним.

Ключові слова: полікультурне виховання, Канада, мультикультуралізм, мета, завдання та педагогічні умови виховання, школярі, толерантність.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Канада як унікальна держава

демонструє певні досягнення в сфері полікультурного виховання. Проголошена урядом Канади на початку 70-х років XX ст. політика «мультикультурності» була спрямована на розвиток мови і культури всіх етнічних груп, які мешкають на теренах цієї країни. Враховуючи той факт, що мешканці Канади є переважно емігранти, перед суспільством постає важке завдання адаптації мешканців. Відомо, що частіше в інших країнах це відбувається завдяки процесу акультурації. Це передбачає декілька стратегій: а) асиміляцію, б) відокремлення, в) інтеграцію та г) маргіналізацію. Ці стратегії є доволі дієві в плані адаптації до нових умов перебування, проте мають наслідки негативного впливу на психічний стан людини. Мультикультурність як феномен канадського суспільства та міжкультурна освіта виникли як альтернативний підхід до акультурації, який безпосередньо сприяє розвитку культурно відповідних стратегій для запобігання негативним ставленням до акультурації (Fuentes et al., 2023).

Впровадження політики мультикультурності дає позитивні результати і дозволяє консолідувати суспільство, не допускаючи дискримінації за расовими або етнічними ознаками. Статистика свідчить, що переважна більшість канадців мають високий рівень національного самоусвідомлення та свідомо не асоціюють себе з іншими мешканцями Північної Америки, канадці є доволі віддані своїй державі, шанують державні свята, традиції, символи тощо. Серед найбільш впливових факторів, які сприяли визначенню самобутності Канади як держави, визначають подвійну культуру Канади та англо-французькі взаємовідносини з кінця XVIII сторіччя, які є основою канадської держави; історичний досвід та історичні традиції канадців, які відрізняють життя в Канаді порівняно з американським життям; життєздатність та сила парламентської монархії Канади (порівняно з політичним устроєм США); вплив британської парламентської демократії, законодавча система та консерватизм, що сприяли вихованню канадців як добропорядних громадян, що поважають мир та пишуться успішним урядом. Також позитивно на атмосферу цієї країни вплинуло співіснування багатьох етнічних груп, що зберігають власну ідентичність; вплив усіх геофізичних факторів: велика за розмірами територія, холодний суворий клімат, північність, унікальний рельєф сприяли появі особливого менталітету канадців та формуванню національної ідентичності. Не останню роль у цьому процесі відіграє й політичний аспект, пов'язаний із сусідством зі Сполученими Штатами Америки. Сукупність усіх вище зазначених чинників створює умови для полікультурного виховання зростаючого покоління (Sumara, Davis, Laidlaw, 2001; Canadian identity, 2023).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Питаннями

розробки мети, завдань та принципів полікультурного виховання займалися такі українські науковці, як І. Бех, Ю. Буц, В. Борисов, О. Дубовик, О. Киричук, В. Кузьменко, В. Макаєв, Н. Миропольська, Н. Молодиченко, О. Сухомлинська, Г. Филипчук, Г. Шевченко та ін. Полікультурне виховання в канадських закладах освіти стало предметом дослідження Р. Бруно-Жофре, Б. Девіса, Л. Лейдло, Л. Карпинської, Н. Мукан, Д. Суммара, Л. Томпсон, Б. Чишолм та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Канадські педагоги вважають, що освіта Канади має враховувати такі пріоритети полікультурного виховання й розвитку молодого покоління, як любов до рідної землі, родини, батьківщини; формування національної ідентичності; виховання кращих рис ментальності, характерних для канадської нації (працелюбність, толерантність, емпатійність, особиста свобода, любов до природи; виховання ошадливого ставлення до національних багатств країни, її культурного надбання і традицій); відповідальність за долю Батьківщини; громадянське самопочуття; толерантність та політична культура; дотримання етичних норм поведінки; поважливе ставлення до представників усіх народів, що мешкають у Канаді.

Відповідно до вищенаведених пріоритетів визначається й мета полікультурного виховання учнів школи, яка можна сформулювати, як передача молодому поколінню соціального досвіду, багатств культури канадського народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду, формування національної самосвідомості, яка є складовою національної ідентичності, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

У цілому полікультурну освіту можна визначити як безперервний навчально-виховний процес, спрямований на розвиток громадянської культури молоді, формування національної свідомості та поваги до інших народів. Причому важливою складовою мети освіти більшість канадських педагогів вважає наявність у людини високих моральних якостей, які слугують психологічним бар'єром до руйнування загальнонаціональних цінностей. Як зазначають українські дослідниці, «мультикультурна освіта — це підхід до викладання та навчання, який ґрунтується на демократичних цінностях, які стверджують культурний плюралізм у культурно різноманітних суспільствах у взаємозалежному світі» (Rybinska, Ponochovna-Rysak, Guba, 2020). У канадському суспільстві достатня увага приділяється розвитку принципів мультикультурної освіти та впровадженню засад полікультурного виховання в закладах освіти.

Мета статті – охарактеризувати особливості полікультурного виховання школярів в Канаді.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Завдання полікультурного виховання школярів Канади полягає у формуванні почуття причетності до канадської нації, громадянської культури, формуванні патріотичних почуттів, любові та гідного ставлення до своєї країни, прищепленні поваги до прав людини та толерантного ставлення до представників інших народів. Цьому сприяє офіційна політика країни, оскільки «канадський мультикультуралізм базується на певному культурному релятивізмі, оскільки теоретично він розглядає всі культури як однаково важливі з однаковим статусом і однаковою якістю. Це дозволило педагогам одночасно розглядати важливість мультикультурного виховання та інтеграції культурних меншин» (Akkaří, Radhouan, 2022). Практика канадських педагогів показує, що процес виховання має носити неперервний характер, а розвиток учнівської молоді відбувається впродовж усіх років навчання у школі. Це означає, що полікультурне виховання має перспективний характер і стає провідним стрижнем, який в цілому визначає навчально-виховний процес. Це знаходить відображення в шкільних нормативних документах (навчальних планах, програмах тощо), а також у змісті навчання та виховання учнівської молоді. Безперервність освіти в школі тісно пов'язана з такими дидактичними принципами педагогічного процесу, як систематичність, послідовність, посиленість, доступність, науковість, свідомість, принцип єдності інтелектуального й емоційно-вольового компонентів у навчанні; принцип взаємозв'язку при розкритті глобальних, національних і регіональних проблем в процесі навчання, зв'язок навчального матеріалу з життям, практичною діяльністю учнів. Принцип міждисциплінарного підходу, що вимагає точного визначення місця і ролі кожної навчальної дисципліни в системі полікультурного виховання; взаємне погодження змісту, форм і методів роботи; логіка розвитку провідних ідей і понять, їхнє постійне вивчення і поглиблення. Таким чином під час навчально-виховного процесу, при створенні відповідних умов полікультурної освіти, у школярів формується почуття національної єдності в умовах поліетнічного і полікультурного простору Канади; прищеплюється громадянська культура і необхідні моральні якості: патріотизм, натхнення, повага до минулого та віра в майбутнє. Це відбувається як під час уроків у школі так і позаурочний час. Учні отримують необхідні знання з історії, географії, культури, політичного устрою, економіки Канади, про взаємодію людини, суспільства і природи, шляхи її оптимізації; створення безпечного середовища без дискримінації за расовою чи етнічною ознакою.

Уряд Канади активно сприяє вихованню в душі мультикультурної освіти і активно впроваджує в освітній процес програми з полікультурного виховання. Канадськими дослідниками було проаналізовано ці програми за період 1983–2002 рр. та визначено, що їх можна розділити на чотири основні категорії: (1) підтримка мов і культур меншин; (2) міжкультурне розуміння та інституційна адаптація; (3) боротьба з расизмом; і (4) інтеграція та участь у суспільстві (McAndrew, Helly & Tessier, 2005). Крім того, автори зауважують, що ініціативи, спрямовані на міжкультурне взаєморозуміння, інституційну адаптацію та підвищення обізнаності громадськості про расизм, явно домінують над більш традиційними ініціативами, такими як підтримка мов і культур. Проте, потрібно зауважити, що незважаючи на запровадження мультикультурних програм в освітній процес, учні, які належать до етнічних меншин, частіше демонструють погану успішність та передчасно залишають школу, що викликає занепокоєння батьків і громад. Для вирішення та профілактики цих проблем останніми роками в закладах освіти з'явилися спеціальні відділи з расових відносин, відповідальні за зв'язок з етнічними меншинами (James, 2017). Також існують певні організації які опікуються цим питанням, наприклад для молоді з низьким соціальним статусом благодійна організація «Pathways to Education» надає ресурси та мережу підтримки для закінчення середньої школи та створення фундаменту для успішного майбутнього (Adam, Oreopoulos, Brown, 2020). Державний Департамент мультикультуралізму та громадянства Канади серед багатьох завдань впровадження політики мультикультуралізму створює мережу підтримки етнічних меншин, а також підтримує волонтерський рух заради допомоги новоприбулим канадцам стати частиною канадського суспільства. Старшокласники, що по всій країні беруть участь у волонтерському руху, розповсюджують інформацію про канадську історію, географію, економіку, впроваджують знання щодо протидії дискримінації та расизму, захисту прав та обов'язків громадян (Multiculturalism and Citizenship Canada. Canadian Citizenship: What Does It Mean To You?, 1992).

Результатом цілеспрямованої педагогічної діяльності з полікультурного виховання учнівської молоді є опанування принципово іншими моральними цінностями щодо поглядів на власну країну, канадський народ, духовні та природні багатства країни. Канадські педагоги принципову увагу приділяють розвитку духовної сфери молодого покоління як основи відповідального ставлення до громадянських обов'язків. Як підкреслює канадський науковець Мет Максвелл, частіше духовність є ознакою вільної освіти, а «по-справжньому вільна освіта — це та, у якій учням відкриваються нові світи можливостей, а не та, у якій встановлений спосіб мислення та

поведінки — незалежно від того, наскільки благими намірами вони були — представлений згори» (Maxwell, 2000). Звертання до міфопоетичної культури представників перших етносів Канади (інuitів, індіанців) є найбільш типовим прикладом духовності у традиційному тлумаченні. Але духовність є більш глибокою структурою, яка лише частково співвідноситься з такими культурними зразками, як: релігія, міфи і легенди. І лише холистична освіта, на думку М. Максвелла, допомагає зрозуміти це поняття. У навчальних матеріалах канадських шкіл в межах різних дисциплін представлено багато розповідей, легенд, спогадів та художніх творів щодо життя корінних народів Канади. Це допомагає прищепити почуття поваги до цих етносів і усвідомити історичні помилки дискримінаційної політики. Як зазначають канадські педагоги, література, що має громадянський зміст, «сприяє зацікавленості політичними і соціальними проблемами суспільства і посилює мотивацію щодо активних дій спрямованих на зміни у суспільстві» (Niemi, Hepburn, Chapman, 2000, p. 48).

Громадянськість як тактична мета полікультурного виховання визначає такий зміст виховання, який забезпечує передумови для формування особистості на засадах національної культури як невід'ємної складової загальнолюдської культури. Вимоги до змісту виховання зумовлені потребами суспільства, держави, виробництва, економіки і, насамперед, потребами учнів, батьків. Упорядкування цих вимог викликало необхідність виділення базового компонента змісту виховання, яким стала базова культура особистості як основа для її подальшого розвитку. До базової культури належить культура життєвого самовизначення, економічна культура і культура праці, політична і правова, інтелектуальна, моральна, культура спілкування, екологічна, художня і фізична, культура сімейних стосунків.

Базова культура орієнтована насамперед на особистісно значущі цінності: громадянську поведінку, повагу до прав і свобод людини, працю й матеріальне забезпечення, позитивні стосунки з людьми, сімейне благополуччя тощо. Школа допомагає усвідомити значущість цих цінностей і налаштувати школярів на оптимальний режим інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень, форми проведення вільного часу, способи реакції на невдачі й успіхи та інше, що позитивно впливає на ефективність виховного процесу, кінцевий результат якого – засвоєння базових основ загальнолюдської і національної культури. Законодавством Канади визначається і закріплюється національна стратегія в галузі виховання. Зміст виховання передбачає знання однієї або обох державних мов, канадської літератури, культурно-історичного розвитку народу Канади, його традицій,

звичаїв, міфології, фольклору, мистецтва; національних поглядів, переконань, ідеалів, морально-естетичних цінностей, загальноприйнятих норм поведінки. Національна основа виховання є важливою умовою соціалізації школярів. Вона прищеплює дітям природне, рідне, зрозуміле, створює сприятливі умови для засвоєння національної і загальнолюдської культури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, глибоке усвідомлення своєї належності до канадської держави, почуття громадянської гідності, відповідальності й обов'язку, здатність рішуче відстоювати суспільно-державні інтереси у складних ситуаціях є вагомими здобутками полікультурного виховання в Канаді. Патріотизм, правосвідомість, повага до законів і символів Батьківщини, до її святинь, політична освіченість, моральність, трудова активність, повага до прав і свобод людини відрізняє мешканців цієї Північноамериканської країни. Уряд країни всіляко сприяє створенню умов для полікультурного виховання і досвід Канади є корисним для розвитку мультикультурної освіти України.

Література

1. A History of Multiculturalism in Canada: Education Guide and Worksheets. URL: <http://education.historicacanada.ca/en/tools/695> (дата звернення: 02.06.2023).
2. Adam, L. M., Oreopoulos, P. and Brown, R. S. Long-Run Effects from Comprehensive Student Support: Evidence from Pathways to Education. *American Economic Review: Insights*, 2020, 2 (2). P. 209-24.
3. Akkari, A., Radhouane, M. Multicultural Education in Canada. In: *Intercultural Approaches to Education*. Springer, Cham, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70825-2_6
4. Fuentes Vilugrón, G., Andrade Mansilla, E., Bravo Carrasco, I., Lagos Hernández, R., & Riquelme Mella, E. Analysis of School Educational Spaces: A Challenge for Spatial Relevance in Contexts of Sociocultural Diversity. *International Journal of Multicultural Education*, 2023, 25(1), P. 53–80. <https://doi.org/10.18251/ijme.v25i1.3363>
5. Canadian identity. URL: http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Canadian_identity/ (дата звернення: 02.06.2023).
6. James, C. E. The schooling of marginalized students in urban Canada: Programs, curricula, and pedagogies. In *Global Teaching*, 2017. New York Palgrave Macmillan. P. 35–57.
7. Maxwell, M. *Toward an Ecology of Being: Earth, Spirit and Education*. Dept. of Curriculum, Teaching and Learning, OISE/UT, 2000. 524 p.
8. McAndrew, M., Helly, D., & Tessier, C. Pour un débat éclairé sur la politique canadienne du multiculturalisme: une analyse de la nature des organismes et des projets subventionnés (1983–2002). *Politique et sociétés*, 2005., 24(1). P. 49–71.

9. Multiculturalism and Citizenship Canada. Canadian Citizenship: What Does It Mean To You? Ottawa: Minister of Supply and Services Canada, 1992.
10. Niemi, R.G., Hepburn, M. A., Chapman, C. Community Service by High School Students: A Cure for Civic Ills? *Political Behavior*, 2000, 22 (1). P. 45-69.
11. Rybinska, Yu., Ponochozna-Rysak, T., Guba, L. Multiculturalism and Multicultural Education In Canada. *Euromentor Journal*: Bucharest, 2020, 11 (2). P. 44-60.
12. Sumara, D., Davis, B., Laidlaw, L. Canadian Identity and Curriculum Theory: An Ecological, Postmodern Perspective. *Canadian Journal of Education*, 2001, 26 (2). P. 144–163.

References

1. A History of Multiculturalism in Canada: Education Guide and Worksheets. Retrieved from: <http://education.historicacanada.ca/en/tools/695> (date of appeal: 02.06.2023) (eng).
2. Adam, L. M., Oreopoulos, P. and Brown, R. S. (2020). Long-Run Effects from Comprehensive Student Support: Evidence from Pathways to Education. *American Economic Review: Insights*, 2 (2). 209-24 (eng).
3. Akkari, A., Radhouane, M. (2022). Multicultural Education in Canada. In: *Intercultural Approaches to Education*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70825-2_6 (eng).
4. Fuentes Vilagrón, G., Andrade Mansilla, E., Bravo Carrasco, I., Lagos Hernández, R., & Riquelme Mella, E. (2023). Analysis of School Educational Spaces: A Challenge for Spatial Relevance in Contexts of Sociocultural Diversity. *International Journal of Multicultural Education*, 25(1), 53–80. <https://doi.org/10.18251/ijme.v25i1.3363> (eng).
5. Canadian identity. Retrieved from: http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Canadian_identity/ (date of appeal: 02.06.2023) (eng).
6. James, C. E. (2017). The schooling of marginalized students in urban Canada: Programs, curricula, and pedagogies. In *Global Teaching* New York Palgrave Macmillan. 35–57 (eng).
7. Maxwell, M. (2000). *Toward an Ecology of Being: Earth, Spirit and Education*. Dept. of Curriculum, Teaching and Learning, OISE/UT (eng).
8. McAndrew, M., Helly, D. & Tessier, C. (2005). Pour un débat éclairé sur la politique canadienne du multiculturalisme: une analyse de la nature des organismes et des projets subventionnés (1983–2002). *Politique et sociétés*, 24(1), 49–71 (franc).
9. Multiculturalism and Citizenship Canada. Canadian Citizenship: What Does It Mean To You? (1992). Ottawa: Minister of Supply and Services Canada (eng).
10. Niemi, R. G., Hepburn, M. A., Chapman, C. (2000). Community Service by High School Students: A Cure for Civic Ills? *Political Behavior*. 22 (1). 45-69 (eng).
11. Rybinska, Yu., Ponochozna-Rysak, T., Guba, L. (2020). Multiculturalism and Multicultural Education In Canada. *Euromentor Journal*: Bucharest, 11 (2), 44-60 (eng).
12. Sumara, D., Davis, B., Laidlaw, L. (2001). Canadian Identity and Curriculum Theory: An Ecological, Postmodern Perspective. *Canadian Journal of Education*, 26 (2), 144–163 (eng).

MULTICULTURAL EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN IN CANADA

O. I. Kozmenko

The article is devoted to the characteristics of multicultural education in Canada. This country has a unique experience in creating conditions for the prosperous existence of representatives of many peoples. The perception of Canada as a multicultural nation is more often associated with immigration movements, but the main factor in the formation of the country was the relationship between two ethnic groups: Anglo-Canadians and French Canadians, who interacted with representatives of the first nations, Inuit and other ethnic groups. The difference in ethno-psychological characteristics and, at the same time, long-term coexistence in a single country led to the emergence and development of common features that mark representatives of different ethnic groups as Canadians in the national sense. The Government of Canada, the community, and the pedagogical society are finding positive solutions for resolving possible contradictions and educating the younger generation in the spirit of national unity.

The article analyzes the goal and task of multicultural education of Canadian schoolchildren. The tools for implementing these tasks in educational institutions are shown and the role of cultural and spiritual development of a young person is emphasized. As part of multicultural education, pedagogical conditions for the formation of national identity, national unity, tolerance, love for own Motherland, etc. are outlined. In the process of multicultural education, a significant role plays familiarizing schoolchildren with the cultural heritage of the first nations, forming a tolerant attitude towards representatives of other ethnic groups.

The article emphasizes the role of the school in solving the problems of representatives of ethnic minorities who have difficulties with learning. Considering the importance of this problem for Ukraine, where we have some unresolved issues of multicultural education of the young generation, Canada's experience in this regard is relevant.

Key words: *multicultural education, Canada, multiculturalism, purpose, tasks and pedagogical conditions of education, schoolchildren, tolerance.*

Козьменко Олена Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології та перекладу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ, Україна). E-mail: kozmenko@snu.edu.ua

Kozmenko Olena Ivanivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Foreign Philology and Translation of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Kyiv, Ukraine). E-mail: kozmenko@snu.edu.ua